

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ДИПЛОМАТІЯ ТА РОЗВІДКА

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»

Електронне видання

Харків – 2026

Рецензенти:

Б. М. Боднарюк – доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

О. А. Гавриленко – доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 4 від 23 січня 2026 року)*

Д 46

Дипломатія та розвідка : методичні рекомендації до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації, та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії» [Електронне видання] / уклад. С. І. Лиман, А. Ю. Парфіненко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. – (PDF 36 с.)

Методичні рекомендації до вивчення дисципліни розроблено для здобувачів вищої освіти ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Видання містить програму, інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять, завдання для самостійної роботи, перелік екзаменаційних питань тощо. Методичні рекомендації мають допомогти здобувачам вищої освіти у формуванні ними системних знань щодо закономірностей та напрямів розвитку розвідувальних служб зарубіжних держав та України, видів таємної дипломатії та особливостей їхнього функціонування у міжнародних відносинах.

УДК 327 (091)(072)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2026

© Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., уклад., 2026

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Лиман Сергій Іванович
Парфіненко Анатолій Юрійович

ДИПЛОМАТІЯ ТА РОЗВІДКА

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»

Коректор *О. В. Анцибора*
Комп'ютерний набір та верстання *С. І. Лиман*

Підписано до розміщення 23.01.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,92. Обсяг 0,425 Мб. Зам. № 7/26.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13. 01.2009.
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Тематичний план курсу	7
2. Програма навчальної дисципліни	8
3. Лекція як вид навчальних занять	11
4. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять	12
5. Завдання для самостійної роботи	19
6. Методи навчання.....	20
7. Методи контролю.....	21
8. Схема нарахування балів. Критерії оцінювання	22
9. Перелік екзаменаційних питань.....	24
10. Рекомендована література	28
11. Основні терміни та поняття.....	34

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Дипломатія та розвідка» є професійно орієнтованою складовою освітньо-професійної програми підготовки освітнього ступеня бакалавр спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Мета викладання навчальної дисципліни – розкрити причини виникнення, становлення та напрями функціонування розвідки на різних етапах історії від давнини до наших днів, з'ясувати її взаємопов'язаність з дипломатичною діяльністю як двох невід'ємних складових функціонування держави у міжнародному просторі.

Основні завдання вивчення дисципліни «Дипломатія та розвідка» – розглянути закономірності та напрями розвитку розвідувальних служб зарубіжних держав та України; усвідомити значення діяльності розвідувальних служб у розбудові систем безпеки зарубіжних держав та України; показати законні та незаконні засоби збору інформації, види таємної дипломатії та особливості їхнього функціонування у міжнародних відносинах.

Кількість кредитів – 4.

Загальна кількість годин – 120.

Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-
Семестр	
7-й	-
Лекції	
32 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	-
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
72 год.	-
Індивідуальні завдання	
-	-

Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

– формування наступних загальних компетентностей:

Передбачені стандартом:

ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК9. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Передбачені робочою групою:

ЗК14. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК 15. Уміння виявляти та вирішувати проблеми.

ЗК 17. Здатність працювати як автономно, так і у команді.

ЗК 18. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, зокрема в міжнародному контексті.

ЗК 19. Навички міжособистісної взаємодії, цінування та повага різноманітності та багатокультурності.

– формування наступних спеціальних (фахових) компетентностей:

Передбачені стандартом:

СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК6. Здатність застосовувати засади дипломатичної та консульської служби, дипломатичного протоколу та етикету, уміння вести дипломатичне та ділове листування (українською та іноземними мовами).

СК10. Здатність аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їхній вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути.

СК11. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

СК12. Здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською та іноземними мовами).

СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.

Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

Передбачені стандартом:

РН03. Знати природу міжнародного співробітництва, характер взаємодії між міжнародним акторами, співвідношення державних, недержавних акторів у світовій політиці.

PH04. Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень.

PH05. Знати природу та механізми міжнародних комунікацій.

PH06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

PH09. Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації.

PH10. Вільно спілкуватися державною та іноземними мовами на професійному рівні, необхідному для ведення професійної дискусії, підготовки аналітичних та дослідницьких документів.

PH13. Вести фахову дискусію із проблем міжнародних відносин, міжнародних комунікацій, регіональних студій, зовнішньої політичної діяльності, аргументувати свою позицію, поважати опонентів і їхню точку зору.

PH14. Використовувати сучасні цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення, бази даних та інформаційні системи для розв'язання складних спеціалізованих задач у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

PH16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності.

Передбачені робочою групою:

PH 19. Визначати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні, юридичні, економічні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобальних процесів.

PH 23. Розуміти події міжнародного життя, процеси в сфері міжнародного співробітництва та міжнародної безпеки, стан взаємодії та конфлікту в міжнародних системах.

PH 24. Здійснювати діяльність у дипломатичній та інших суміжних до міжнародного співробітництва сферах.

Пререквізити:

Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння кредитів з таких дисциплін, як: «Історія міжнародних відносин», «Теорія міжнародних відносин», «Політологія», «Історія України», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні відносини та світова політика».

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Назви розділів і тем	Кількість годин													
	Денна форма							Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі						
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	ср		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
Розділ 1. Вступ.														
Тасмна дипломатія та розвідка у Давнину, Середні віки і Новий час														
Тема 1. Тасмна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб	10	2	2			6								
Тема 2. Зародження та функціонування тасмної дипломатії й розвідки у стародавніх державах	10	4				6								
Тема 3. Розвиток тасмної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя	8		2			6								
Тема 4. Особливості тасмної дипломатії й розвідки у XVI – першій половині XVII ст.	10	4				6								
Тема 5. Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст.	8		2			6								
Тема 6. Тасмна дипломатія та розвідка у XIX – на початку XX ст.	9	2				7								
Разом за розділом 1	55	12	6			37								
Розділ 2. Тасмна дипломатія та розвідка у добу Новітньої історії														
Тема 7. Діяльність розвідувальних служб воюючих та нейтральних держав у роки Першої світової війни	13	4	2			7								
Тема 8. Дипломатія і розвідка провідних країн світу у міжвоєнний період	11	4				7								
Тема 9. Організація та напрями діяльності розвідувальних служб провідних країн в роки Другої світової війни	15	4	4			7								
Тема 10. Особливості функціонування розвідки і тасмної дипломатії у період «холодної війни»	15	4	4			7								
Тема 11. Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав світу та України наприкінці XX – в першій чверті XXI ст.	11	4				7								
Разом за розділом 2	65	20	10			35								
Усього годин	120	32	16			72								

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Вступ. Таємна дипломатія та розвідка у Давнину, Середні віки і Новий час

Тема 1. Таємна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб

Предмет та завдання курсу. Сутність таємної дипломатії та її види. Таємна дипломатія як специфічний засіб здійснення зовнішньої політики. Непублічна дипломатія і непублічні переговори. Чекова дипломатія й економічні засоби використання політичних завдань. Підпільна дипломатія та роль спеціальних служб. Поняття «розвідка». Завдання та специфіка діяльності розвідки. Легальні й нелегальні розвідники. Таємний характер діяльності спецслужб. Зовнішні загрози і засоби підтримки національних інтересів. Види і функції розвідки. Аналіз інфомації. Внутрішня і зовнішня розвідка. Політична і військова розвідка. Механізм здійснення розвідувальної діяльності. Основні види та засоби добуття прихованої інформації. Носії розвідувальної інформації. Агентура. Резидентура. Методи діяльності розвідки. Вербування агентів. Дипломатичне прикриття. Дезінформація. Таємні операції. Протистояння розвідки і контррозвідки. Характер взаємодії розвідки, суспільства і влади. Розвідка і діяльність державного та військового керівництва.

Тема 2. Зародження та функціонування таємної дипломатії й розвідки у стародавніх державах

Специфіка таємної дипломатії й розвідки у Стародавньому світі. Таємна дипломатія і розвідка Стародавнього Єгипту. Стан та напрями розвідувальної діяльності міст-держав Месопотамії, Ассирії, Персії. Особливості організації розвідки стародавніх держав Індії та Китаю. Розвиток таємної дипломатії у Стародавній Греції. Розвідка під час греко-перських війн. Таємна дипломатія і розвідка Македонії й елліністичних держав. Організація розвідувальної діяльності Римської республіки. Таємна дипломатія і розвідка Римської імперії.

Тема 3. Розвиток таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя

Специфіка таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя. Розвідницький потенціал Церкви. Стан професійної розвідки та контррозвідки Візантійської імперії. Занепад та стагнація розвідки у варварських і феодалних державах Західної Європи до кінця XIII ст. Таємна дипломатія і розвідка держав Західної Європи у XIV–XV ст. Спроби відродження розвідки. Розвідка середньовічних арабських країн. Особливості розвідки у Монгольській державі. Організація розвідки турків-османів. Таємна дипломатія і розвідка середньовічних держав Південної Азії та Далекого Сходу.

Тема 4. Особливості таємної дипломатії й розвідки у XVI – першій половині XVII ст.

Вплив абсолютизму на стан розвідки. Нові завдання розвідки та контррозвідки держав Західної Європи у Великих Географічних відкриттях. Реформація і контрреформація: таємні війни. Еволюція розвідувальної служби англійських Тюдорів. Розвідка Габсбургів у XVI – першій половині XVII ст. Апарат таємної служби кардинала Рішельє. Розвідка й таємна дипломатія Речі Посполитої, козаків і Росії. Стан козацької військової розвідки. Лаврін Капуста – очільник козацької розвідки Богдана Хмельницького. Таємні війни держав Сходу у XVI – першій половині XVII ст.

Тема 5. Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст.

Вдосконалення методів розвідницької діяльності у другій половині XVII – на початку XIX ст. Французька розвідка за часів Людовіка XIV. Організація та особливості діяльності англійської розвідки другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Австрійська та пруська розвідка другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Розвідка в країнах Центральної та Східної Європи у другій половині XVII–XVIII ст. Засоби роботи розвідки під час війни американських колоній за незалежність. Розвідувальна діяльність провідних країн проти революційної Франції. Таємні служби Наполеона Бонапарта. Головні тенденції розвитку таємних служб країн Сходу другої половині XVII – на початку XIX ст.

Тема 6. Таємна дипломатія та розвідка у XIX – на початку XX ст.

Таємний фронт країн Священного союзу. Спецслужби монархічних держав у боротьбі проти «революціоналізації» Європи. Протистояння розвідок Англії, Франції, Росії напередодні та під час Кримської війни 1853–1856 рр. Таємна дипломатія й розвідка під час та після об'єднання Італії й Німеччини. Діяльність розвідки та контррозвідки Великої Британії наприкінці XIX – на початку XX ст. Спецслужби Франції наприкінці XIX – на початку XX ст. Таємні місії спецслужб Російської імперії другої половини XIX – на початку XX ст. Таємна дипломатія й розвідка США у XIX – на початку XX ст. Японська розвідка в XIX – на початку XX ст.

Розділ 2. Таємна дипломатія та розвідка у добу Новітньої історії

Тема 7. Діяльність розвідувальних служб воюючих та нейтральних держав у роки Першої світової війни

Розвідка Антанти і Троїстого союзу та створення стратегічних планів ведення війни. Особливості розвідницької діяльності під час Першої світової війни. Ментальні зміни ставлення до ролі розвідки та контррозвідки. Метод масового шпіонажу. Використання фонографів, прихованих камер, методів ідеологічної війни. Зростання значення дезінформації.

Радіорозвідка і радіопеленгатори. Дешифрування радіограм. «Кімната 40». Робота з військовополоненими. Авіаційна розвідка. Використання революційної пропаганди. Спецслужби Великої Британії під час Першої світової війни. Французьке Друге бюро під час Першої світової війни. Російська розвідка в роки Першої світової війни та революційних подій 1917–1918 рр. Німецька розвідка в роки Першої світової війни. Американська розвідка у Першій світовій війні. Таємна дипломатія та розвідка наприкінці Першої світової війни.

Тема 8. Дипломатія і розвідка провідних країн світу у міжвоєнний період

Таємні війни великих держав під час роботи Паризької та Вашингтонської конференцій (1919–1922 рр.). Структура та функції спеціальних служб Німеччини у 1919–1939 рр. Італійська розвідка у 1919–1939 рр. Діяльність японської розвідки у міжвоєнний період. Таємний фронт дипломатії й розвідки Великої Британії у 1919–1939 рр. Основні напрями роботи французьких спецслужб у 1919–1939 рр. Особливості діяльності спецслужб США у 1919–1939 рр. Органи розвідки та контррозвідки СРСР міжвоєнного періоду. Спецслужби Української Держави, УНР, УРСР міжвоєнного періоду. Таємна дипломатія та розвідка напередодні Другої світової війни. Політика умиротворення агресорів.

Тема 9. Організація та напрями діяльності розвідувальних служб провідних країн в роки Другої світової війни

Розвідка й таємна дипломатія під час «Дивної війни». Реалізація плану «Гельб». Операції спецслужб воюючих країн у другій половині 1940 – першій половині 1941 рр. Підготовка спецслужб Німеччини та її сателітів до нападу на СРСР. Провал плану «Барбаросса» та реалізація японської «Операції Z». Діяльність німецьких спецслужб на окупованих радянських територіях. Успіхи та втрати радянської розвідки в 1942-1945 рр. Функції та діяльність контррозвідки «Смерш». Операції спецслужб західних союзників в 1941-1945 рр. Таємна діяльність транснаціональних інститутів у роки Другої світової війни. Банк міжнародних розрахунків. Проекти та спроби сепаратного перемир'я. Поразка нацистської Німеччини. Розвідка воюючих держав наприкінці Другої світової війни. Поразка Японії.

Тема 10. Особливості функціонування розвідки і таємної дипломатії у період «Холодної війни»

Головні тенденції діяльності розвідок країн світу в роки «Холодної війни». Реорганізація та напрями діяльності спецслужб СРСР в 1945–1991 рр. Організаційна структура та напрями діяльності спецслужб США в роки «Холодної війни». Організація і діяльність британських спецслужб у роки «Холодної війни». Структура й головні операції французьких та західнонімецьких спецслужб у роки «Холодної війни». Таємні операції радянської

та західних розвідок на першому етапі «Холодної війни» (друга половина 1940–1960-ті роки). Протистояння радянської та західних розвідок на другому етапі «Холодної війни» (1970–1980-ті рр.). Таємна дипломатія і розвідка країн соцтабору у 1950–1980-х рр. Діяльність маоїстської агентури. Таємні війни в Центральній-Східній Європі та СРСР у 1989–1991 рр. Завдання та операції розвідки Ізраїлю й арабських країн.

Тема 11. Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав світу та України наприкінці ХХ – в першій чверті ХХІ ст.

Структурні трансформації розвідки провідних країн у постбіполярну добу. Оптимізація роботи розвідки США в умовах постбіполярного світу. Розвідка країн Європейського Союзу та Великої Британії у постбіполярну добу. Пріоритетні напрями діяльності розвідки КНР на сучасному етапі. Війни розвідок країн світу у 1990-ті роки. Таємна дипломатія та шпигунські скандали у 2000-ні роки. Активізація спецслужб РФ та КНР в ЄС та США в роки російсько-української війни. «Справа Шапошникових» та «Справа Кузьміна» 2024 року. Проект Європейської комісії створення нової розвідницької структури ЄС 2025 року. Розвідка та Сили спеціальних операцій провідних країн у боротьбі проти ІД. Зміни організації, масштабів та принципів діяльності розвідки пострадянських країн. Формат співпраці розвідки країн СНД. Правова база, структура та пріоритети діяльності спецслужб незалежної України. Війна РФ проти України та успіхи української розвідки. Операція «Павутина» 2025 року.

3. ЛЕКЦІЯ ЯК ВИД НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Згідно з підрозділом 4.2 «Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна» (https://karazin.ua/storage/documents/250_МАарсНhOxyUEjXD4RNmBZk08.pdf)

4.2.1. Лекція – вид навчальних занять, призначений для викладення теоретичного матеріалу. Як правило, окрема лекція є елементом курсу лекцій, що охоплює основний теоретичний матеріал однієї або декількох тем навчальної дисципліни. Тематика лекцій визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

4.2.2. Лекції проводяться науково-педагогічними працівниками університету, як правило, професорами, доцентами та старшими викладачами, які мають наукові ступені або/та вчені звання, а також провідними науковцями або спеціалістами, запрошеними для читання лекцій.

4.2.3. Лектор зобов'язаний дотримуватися робочої програми навчальної дисципліни щодо тем лекційних занять, але не обмежується в питаннях трактування навчального матеріалу, формах і засобах доведення його до осіб, які навчаються.

Згідно з навчальним планом дисципліни «Дипломатія та розвідка» заплановано 11 тем, які вивчаються протягом 48 годин аудиторних занять (32 год. – лекції, 16 год. – семінарські заняття).

4. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Таємна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб	2
2	Тема 3. Розвиток таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя	2
3	Тема 5. Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст.	2
4	Тема 7. Діяльність розвідувальних служб воюючих та нейтральних держав у роки Першої світової війни	2
5-6	Тема 9. Організація та напрями діяльності розвідувальних служб провідних країн у роки Другої світової війни	4
7-8	Тема 10. Особливості функціонування розвідки і таємної дипломатії у період «Холодної війни»	4
	Разом	16

«Дипломатія та розвідка» – одна з базових дисциплін підготовки фахівців зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Семінарські заняття покликані поглибити теоретичні та методологічні знання студентів з цієї дисципліни, сприяти набуттю ними практичних навичок щодо закономірностей та напрямів розвитку розвідувальних служб зарубіжних держав та України, видів таємної дипломатії та особливостей їхнього функціонування у міжнародних відносинах.

Згідно з підрозділом 4.5 «Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна» (https://karazin.ua/storage/documents/250_MAcpcHhOxIyUEjXD4RNmBZk08.pdf)

4.5.1. Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому науково-педагогічний працівник організує дискусію з попередньо визначених проблем.

4.5.2. Перелік тем семінарських занять визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

4.5.4. На кожному семінарському занятті науково-педагогічний працівник оцінює осіб, які навчаються (аудиторні письмові роботи, реферати, виступи, активність у дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо).

В сучасній навчально-методичній літературі (<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5875/?sequence=1>) зазначається, що семінарське заняття – це вид навчального заняття, на якому викладач організує дискусію за попередньо визначеними проблемами, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів, есе тощо), цей розділ має містити план семінарських занять, де зазначено тему, обсяг аудиторних годин за кожною темою та перелік питань, які підлягають розгляду; короткий теоретичний коментар до кожної теми, що допомагає студентові ознайомитися з сутністю питань, обговорюваних або досліджуваних на семінарському занятті, з посиланнями на додаткові науково-методичні матеріали, які дозволяють вивчити їх глибше.

Обов'язковим елементом цього розділу методичних рекомендацій є визначення питань, що виносяться на обговорення, та список літератури із зазначенням конкретних сторінок, необхідної для цілеспрямованої роботи студента при підготовці до цього виду занять, а також тексти ситуацій для аналізу, умови завдань тощо, які розглядаються на семінарських практичних заняттях.

У процесі підготовки питань на семінарські заняття студенти зобов'язані працювати з різноманітними джерелами інформації, допоміжною навчальною та науковою літературою, виявляти елементи самостійного наукового пошуку, намагатися створити об'єктивну картину політичної події. Студенти зобов'язані вміти аналізувати діяльність розвідок країн світу на різних етапах історичного розвитку, з'ясовувати роль таємної дипломатії й розвідки в міжнародних відносинах та розробляти стратегії зовнішньополітичної діяльності за результатами аналітичних досліджень і аналізу зарубіжного досвіду, використовуючи методи порівняльного аналізу.

Семінарське заняття 1.

Таємна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб

План семінарського заняття

1. Предмет та завдання курсу.
2. Сутність таємної дипломатії та її види.
3. Поняття «розвідка». Завдання та специфіка діяльності розвідки.
4. Види і функції розвідки.
5. Механізм здійснення розвідувальної діяльності. Засоби добуття інформації.
6. Характер взаємодії розвідки, суспільства і влади.

Література:

Закон України № 2229-ХІІ «Про Службу безпеки України». 1992. 25 березня [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

Закон України «Про розвідувальні органи України» від 22.03.2001 № 2331-ІІІ / Верховна Рада України 1994-2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>

Закон України № 3160-ІV «Про Службу зовнішньої розвідки України». 2005. 1 грудня [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>

Григор'єва Т. Історія дипломатії: від давнини до кінця ХVІІІ ст. / Т. Григор'єва. Київ : Києво-Могилянська Академія, 2014. 177 с.

Гуменюк Б. Сучасна дипломатична служба / Б. І. Гуменюк, О. В. Щерба. К. : Либідь, 2001. 254 с.

Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Ж.-Б. Дюрозель. К. : Основи, 1995. 903 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

Пик С. М. Види таємної дипломатії та особливості їхнього функціонування у міжнародних відносинах / С. М. Пик, Д. А. Костюк // Вісник Донецького національного університету, Сер.: Політичні науки. 2016. С. 48–53.

Семінарське заняття 2.

Розвиток таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя

План семінарського заняття

1. Специфіка таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя. Розвідницький потенціал Церкви.
2. Стан професійної розвідки та контррозвідки Візантійської імперії.
3. Занепад та стагнація розвідки у варварських й феодальних державах Західної Європи до кінця ХІІІ ст.
4. Таємна дипломатія і розвідка держав Західної Європи у ХІV–ХV ст. Спроби відродження розвідки.
5. Розвідка середньовічних арабських країн.
6. Особливості розвідки у Монгольській державі.
7. Організація розвідки турків-османів.
8. Таємна дипломатія і розвідка середньовічних держав Південної Азії та Далекого Сходу.

Література:

Григор'єва Т. Історія дипломатії: від давнини до кінця ХVІІІ ст. / Т. Григор'єва. Київ : Києво-Могилянська Академія, 2014. 177 с.

Лиман С. І. Розвідка і дипломатія Сельджуцької імперії на сторінках трактату Нізама аль-Мулька «Сіасет-наме» / С. І. Лиман // LAUREA V. Античний світ і середні віки. Харків, 2024. С. 27–29.

Лиман С. І. Історія міжнародних відносин та дипломатії (довестфальська доба) : навчальний посібник / С. І. Лиман, А. Ю. Парфіненко. Суми : Університетська книга, 2024. 700 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

Українська розвідка. Прадавні часи. Київ : АДЕФ-Україна. 2020. 320 с.

Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / С. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p.

Семінарське заняття 3.

Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст.

План семінарського заняття

1. Вдосконалення методів розвідницької діяльності у другій половині XVII – на початку XIX ст.
2. Французька розвідка за часів Людовіка XIV.
3. Організація та особливості діяльності англійської розвідки другої половини XVII – першої половини XVIII ст.
4. Австрійська та пруська розвідка другої половини XVII – першої половини XVIII ст.
5. Розвідка в країнах Центральної та Східної Європи у другій половині XVII–XVIII ст.
6. Засоби роботи розвідки під час війни американських колоній за незалежність.
7. Розвідувальна діяльність провідних країн проти революційної Франції.
8. Таємні служби Наполеона Бонапарта.
9. Головні тенденції розвитку таємних служб країн Сходу другої половини XVII – на початку XIX ст.

Література:

Зінченко А. Л. Історія дипломатії: від давнини до Нового часу / А. Л. Зінченко. К. : Проза, 2005. 560 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів) : підручник / Л. Д. Чекаленко, С. Г. Федуняк. К. : Персонал, 2010. 464 с.

Чекаленко Л. Д. Витоки української дипломатії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дипломатична академія України при МЗС України. К. : LAT & K, 2010. 340 с.

Andrew C. For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush / С. Andrew. London, HarperCollins, 1995. 660 p.

Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / С. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p.

Семінарське заняття 4.
**Діяльність розвідувальних служб воюючих
та нейтральних держав у роки Першої світової війни**

План семінарського заняття

1. Розвідка Антанти і Троїстого союзу та створення стратегічних планів ведення війни.
2. Головні особливості розвідницької діяльності під час Першої світової війни.
3. Спецслужби Великої Британії під час Першої світової війни.
4. Французьке Друге бюро під час Першої світової війни.
5. Російська розвідка в роки Першої світової війни та революційних подій 1917–1918 рр.
6. Німецька розвідка в роки Першої світової війни.
7. Американська розвідка у Першій світовій війні.
8. Таємна дипломатія та розвідка наприкінці Першої світової війни.

Література:

Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст.: Курс лекцій / М. Й. Марущак. Львів: Бескид Біт, 2003. 303 с.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

Соловйова В. В. Українська дипломатія у країнах центральної Європи 1917–1920 рр. / В. В. Соловйова. Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2004. 172 с.

Andrew C. For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush / C. Andrew. London, HarperCollins, 1995. 660 p.

Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / C. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p.

Schmidt J. W. Gegen Russland und Frankreich: Der deutsche militärische Geheimdienst 1890–1914 / J. W. Schmidt. 3. Auflage. Ludwigsfelde: Ludwigsfelder Verlags-Haus, 2009.

Семінарське заняття 5.
**Організація та напрями діяльності розвідувальних
служб провідних країн в роки Другої світової війни**

План семінарського заняття

1. Розвідка й таємна дипломатія під час «Дивної війни». Реалізація плану «Гельб».
2. Операції спецслужб воюючих країн у другій половині 1940 – першій половині 1941 рр.
3. Підготовка спецслужб Німеччини та її сателітів до нападу на СРСР.
4. Провал плану «Барбаросса» та реалізація японської «Операції Z».
5. Діяльність німецьких спецслужб на окупованих радянських територіях.
6. Успіхи та втрати радянської розвідки в 1942–1945 рр. Функції та діяльність контррозвідки «Смерш».

7. Операції спецслужб західних союзників в 1941–1945 рр.
8. Таємна діяльність транснаціональних інститутів у роки Другої світової війни. Банк міжнародних розрахунків.
9. Проекти та спроби сепаратного перемир'я. Поразка нацистської Німеччини.
10. Розвідка воюючих держав наприкінці Другої світової війни. Поразка Японії.

Література:

Веденєєв Д. Розвідувальна діяльність підпілля Організації українських націоналістів у Західній Україні в 1939–1941 роках // Наукові записки ІПЕНД. 2005. Вип. 28. С. 186–203.

Веденєєв Д. Розвідувальне забезпечення в Українській повстанській армії (1943–1949 рр.) // Військова історія. 2008. № 5. С. 13–28.

Веденєєв Д. В. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА (1920–1945) : монографія / Д. В. Веденєєв, Г. С. Биструхін. К. : Генеза. 2006. 408 с.

Косик В. Спецоперації НКВД-КГБ проти ОУН: боротьба Москви проти українського націоналізму 1933–1943. Дослідження методів боротьби. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2009. 160 с.

Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст. : курс лекцій / М. Й. Марущак. Львів : Бескид Біт, 2003. 303 с.

Пик С. М. Розвідувальна підготовка Німеччини до війни проти СРСР / С. М. Пик // Вісник Львівського університету: Сер.: Міжнародні відносини. 2012. Вип. 31. С. 9-17.

Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

Радянські органи державної безпеки у 1939–1941 рр. Документи ГДА СБ України / Ред. кол.: Г. Боряк, В. Даниленко (відп. ред.), С. Кокін, О. Лисенко, І. Матяш, Н. Миронець. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 1304 с.

Різ Д. Друга світова війна за зачиненими дверима: Сталін, нацисти і Захід: пер. з англ. / Д. Різ. К. : Темпора, 2010. 444 с.

Цибулькін В. В., Лисюк І. П. СС-Аненербе. Розсекречені файли. Київ : Поділля, 2010. 288 с.

Andrew C. For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush / C. Andrew. London : HarperCollins, 1995, 660 p.

Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / C. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p.

Kitson S. The Hunt for Nazi Spies: Fighting Espionage in Vichy France / S. Kitson Chicago: University of Chicago Press, 2008. 218 p.

Семинарське заняття 6.
**Особливості функціонування розвідки
і таємної дипломатії у період «Холодної війни»**

План семінарського заняття

1. Головні тенденції діяльності розвідки країн світу в роки «Холодної війни».
2. Реорганізація та напрями діяльності спецслужб СРСР в 1945–1991 рр.
3. Організаційна структура та напрями діяльності спецслужб США в роки «Холодної війни».
4. Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав Західної Європи в роки «Холодної війни»: SIS (MI6), SDECE, BND.
5. Таємні операції радянської та західних розвідок на першому етапі «Холодної війни» (друга половина 1940–1960-ті роки).
6. Протистояння радянської та західних розвідок на другому етапі «Холодної війни» (1970–1980-ті рр.).
7. Таємна дипломатія і розвідка країн соцтабору у 1950–1980-х рр. Діяльність маоїстської агентури.
8. Таємні війни в Центральній-Східній Європі та СРСР у 1989–1991 рр.
9. Завдання та операції розвідки Ізраїлю й арабських країн.

Література:

- Бар-Зохар М., Мішаль Н. Моссад. Найвидатніші операції ізраїльської розвідки. Київ : Наш формат, 2021. 394 с.
- Вайзма. Дж. SAS. Найкращий посібник із виживання. Київ : КМ-Букс, 2025. 680 с.
- Веденєєв Д. Розвідувальне забезпечення в Українській повстанській армії (1943–1949 рр.) // Військова історія. 2008. № 5. С. 13–28.
- Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст.: Курс лекцій / М. Й. Марущак. Львів : Бескид Біт, 2003. 303 с.
- Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.
- Aldrich R. J. The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence / R. J. Aldrich. London: John Murray, 2006. 733 p.
- Aldrich R. J. The Black Door: Spies, Secret Intelligence and British Prime Ministers / R. J. Aldrich, Cormac R. London: Collins, 2016. 606 p.
- Andrew C. For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush / C. Andrew. London : HarperCollins, 1995, 660 p.
- Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / C. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p.
- Walton K. Empire of Secrets: British Intelligence, the Cold War, and the Twilight of Empire / K. Walton. London: HarperPress, 2013. 448 p.
- Weiner T. Legacy of Ashes: The History of the CIA. New York: Doubleday, 2007. 702 p.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Обов'язковою складовою частиною навчального процесу є самостійне опрацювання відповідної наукової та спеціальної літератури. Передбачено самостійну роботу з підручниками, посібниками, словниками, навчальною та довідковою літературою.

Згідно з підрозділом 4.9 «Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна» (https://karazin.ua/storage/documents/250_MАарсНhOxyUEjXD4RNmBZk08.pdf)

4.9.1. Самостійна робота осіб, які навчаються, є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час.

4.9.2. Самостійна робота включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідну роботу.

4.9.3. Навчальний час, відведений на самостійну роботу студента денної форми навчання, регламентується навчальним планом та робочим навчальним планом.

4.9.5. Самостійна робота осіб, які навчаються, забезпечується системою навчально-методичного забезпечення, передбаченою робочою програмою навчальної дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, збірниками завдань, комплектами індивідуальних семестрових завдань, практикумами, методичними рекомендаціями з організації самостійної роботи та виконання окремих завдань, електронними та іншими навчально-методичними матеріалами, дистанційними курсами.

Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи рекомендується відповідна наукова та професійна монографічна і періодична література

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Таємна дипломатія та розвідка як навчальна дисципліна й напрям наукових досліджень. Теоретичні аспекти та етапи діяльності розвідувальних служб Розширити лекційний матеріал інформацією про характер взаємодії розвідки, влади й суспільства	6
2	Зародження та функціонування таємної дипломатії й розвідки у стародавніх державах Проаналізувати ступінь ефективності використання у Давнину тайнопису, шифру, поштових голубів і ластівок для повідомлень	6
3	Розвиток таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя З'ясувати, чому у Середні віки правителі та полководці активно використовували для розвідницької діяльності мандруючих лицарів, купців, жонглерів, місіонерів	6

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
4	Особливості таємної дипломатії й розвідки у XVI – першій половині XVII ст. Лекційний матеріал доповнити більш детальним вивченням діяльності першого професійного криптоаналітика Антуана Россіньоля	6
5	Організація та діяльність розвідувальних служб у державах Європи і Азії в другій половині XVII – на початку XIX ст. Критично проаналізувати свідчення сучасників Наполеонівських війн щодо ступеня організації й ефективності французької військової розвідки	6
6	Таємна дипломатія та розвідка у XIX – на початку XX ст. Розширити лекційний матеріал інформацією про таємні операції засновника німецької розвідки Вільгельма Штібера	7
7	Діяльність розвідувальних служб воюючих та нейтральних держав в роки Першої світової війни Зробити порівняльний аналіз діяльності військових розвідок воюючих держав	7
8	Дипломатія і розвідка провідних країн світу у міжвоєнний період Лекційний матеріал доповнити більш детальним вивченням діяльності Розвідочної управи Генерального штабу Збройних сил УНР, Відділу закордонної інформації політичного департаменту МВС УНР	7
9	Організація та напрями діяльності розвідувальних служб провідних країн в роки Другої світової війни Критично проаналізувати основні прорахунки німецької розвідки під час підготовки нападу Німеччини на СРСР	7
10	Особливості функціонування розвідки і таємної дипломатії у період «Холодної війни» Лекційний матеріал доповнити більш детальним вивченням ідеологічного чинника у мотиваціях агентів спецслужб наддержав	7
11	Організація і діяльність розвідувальних служб провідних держав світу та України наприкінці XX – на початку XXI ст. Зробити порівняльний аналіз діяльності розвідок провідних держав сучасності	7
	Разом	72

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методи навчання, як упорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності викладача та студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань, реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності. Прийоми навчання (конкретні дії викладача та студентів) спрямовані на реалізацію вимог методів. Засоби навчання – різноманітне навчальне обладнання, яке використовується у системі пізнавальної діяльності, зокрема технічні засоби.

6.1. Словесні методи навчання:

- лекція;
- бесіда;
- розповідь;
- пояснення.

6.2. Наочні методи навчання:

- ілюстрація;
- демонстрація.

6.3. Практичні методи навчання:

- метод роботи з письмовими джерелами;
- метод роботи з аудіо/відеоматеріалами;
- практичні заняття.

7. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

При вивченні дисципліни «Дипломатія та розвідка» застосовуються наступні методи контролю: усний, письмовий та тестовий. Контроль з дисципліни складається з поточного контролю, який проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на проблемних лекціях, у формі тестування тощо. Результати поточного контролю (поточна успішність) є основною інформацією для визначення семестрової оцінки, при проведенні екзамену і враховуються при визначенні підсумкової оцінки з дисципліни.

Засвоєння тем (поточний контроль) здійснюється на семінарських заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Застосовуються такі методи контролю підготовки студентів:

- усні відповіді на семінарських заняттях;
- письмовий експрес-контроль;
- колоквиум;
- тестові завдання;
- виконання творчих завдань;
- розв'язування ситуаційних задач;
- виконання індивідуальної роботи (реферати, доповіді, інформаційні повідомлення, аналітичні огляди, підготовка мультимедійних презентацій).

Студент допускається до підсумкового контролю, якщо за результатами поточного контролю він набрав не менше 20 балів, а також виконав контрольну роботу, що передбачена навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 40 хвилин.

Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені:

Тестові питання – 40 балів (40 питань по 1 б. за кожну правильну відповідь).

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

8. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Поточний контроль та самостійна робота						Разом	екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2			60	40	100
T1	T3	T5	T7	T9	T10			
10	10	10	10	10	10			

T1, T2 ... T6 – теми розділів.

Поточний контроль є складовою системи організації навчального процесу. Завданням поточного контролю є оцінювання знань, умінь та практичних навичок студентів, набутих під час засвоєння окремого розділу дисципліни. Розділ – це логічно завершена частина теоретичного та практичного навчального матеріалу з навчальної дисципліни. Кожен окремих розділ включає завдання для самостійної роботи, письмові контрольні роботи тощо. Оцінка за розділ – це сума балів, отриманих студентом за виконання всіх видів робіт, передбачених цим розділом.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять, підсумкового контролю за підсумками вивчення розділу. Сума балів, які студент денної форми навчання може набрати за поточним контролем, дорівнює 60.

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії поточного оцінювання знань студентів
10	Студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом; виявляє творчі здібності; здатен самостійно ставити та вирішувати завдання; самостійно знаходити та використовувати матеріал; вільно самостійно та аргументовано викладає його під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; демонструє вміння самостійно робити висновки; студент активно працює протягом семінарського заняття; впевнено відповідає на додаткові запитання; відповідь обов'язково супроводжується інформативною презентацією
9	Відповідь студента є правильною, обґрунтованою, логічною, містить аналіз і систематизацію; зроблені аргументовані висновки; студент активно працює протягом усього семінарського заняття; показує глибоке оволодіння лекційним матеріалом; здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; студент активно працює протягом семінарського заняття; впевнено відповідає на додаткові запитання; відповідь супроводжується презентацією

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії поточного оцінювання знань студентів
8	Студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом; обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу; вміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити та розв'язувати завдання; самостійно оцінює життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них; відповідь супроводжується презентацією; під час відповідей на додаткові запитання мають місце деякі неточності
7	Студент демонструє достатньо систематизовані знання навчального матеріалу; аргументовано використовує їх; вміє знаходити джерело інформації та аналізувати її під час усних виступів та письмових відповідей; розкриває зміст теоретичних питань; відповідь супроводжується презентацією, яка містить певні неточності; при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі незначні помилки
6	В цілому студент володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації; без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності; студент припускається помилок, відповідаючи на додаткові питання; відповідь супроводжується презентацією, в оформленні якої присутні серйозні помилки
5	Студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом; студент в цілому оволодів суттю питань з даної теми, втім відсутні глибокий та всебічний аналіз представленого матеріалу, а також його обґрунтування та аргументація; студент не проявляє активності на практичних заняттях, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу
4	Відповідь відтворює основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає їх зміст під час усних виступів та письмових відповідей; недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому неточності; відповіді на запитання містять логічні та фактографічні помилки; відповідь не супроводжується презентацією
3	Студент частково володіє навчальним матеріалом, допускаючи при цьому суттєві помилки; не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей; відсутні відповіді на додаткові запитання; відповідь не супроводжується презентацією
2	Студент демонструє фрагментарні знання; не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки; відповідь не супроводжується презентацією
1	Студент досить слабо володіє навчальним матеріалом та майже не в змозі його викласти, розуміє деякі теоретичні питання та практичні завдання; презентація відсутня

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих розділів.

Семестровий підсумковий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеному цією робочою програмою дисципліни «Дипломатія та розвідка».

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума оцінок та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Загальна сума балів поточного і підсумкового семестрового контролю складає 100.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену у 7 семестрі. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40.

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума поточних оцінок та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Загальна сума балів поточних і підсумкового семестрового контролю складає 100.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно
70–89	добре
50–69	задовільно
0–49	незадовільно

9. ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ

1. Предмет та завдання курсу.
2. Сутність таємної дипломатії та її види.
3. Поняття «розвідка». Завдання та специфіка діяльності розвідки.
4. Види і функції розвідки.
5. Механізм здійснення розвідувальної діяльності. Засоби добуття інформації.
6. Характер взаємодії розвідки, суспільства і влади.
7. Специфіка таємної дипломатії й розвідки у Стародавньому світі.
8. Таємна дипломатія і розвідка Стародавнього Єгипту.

9. Стан та напрями розвідувальної діяльності міст-держав Месопотамії, Ассирії, Персії.

10. Особливості організації розвідки стародавніх держав Індії та Китаю.

11. Розвиток таємної дипломатії у Стародавній Греції. Розвідка під час греко-перських війн.

12. Таємна дипломатія і розвідка Македонії й елліністичних держав.

13. Організація розвідувальної діяльності Римської республіки.

14. Таємна дипломатія і розвідка Римської імперії.

15. Специфіка таємної дипломатії й розвідки у добу Середньовіччя.

Розвідницький потенціал Церкви.

16. Стан професійної розвідки та контррозвідки Візантійської імперії.

17. Занепад та стагнація розвідки у варварських й феодальних державах Західної Європи до кінця XIII ст.

18. Таємна дипломатія і розвідка держав Західної Європи у XIV–XV ст. Спроби відродження розвідки.

19. Розвідка середньовічних арабських країн.

20. Особливості розвідки у Монгольській державі.

21. Організація розвідки турків-османів.

22. Таємна дипломатія і розвідка середньовічних держав Південної Азії та Далекого Сходу.

23. Вплив абсолютизму на стан розвідки. Нові завдання розвідки та контррозвідки держав Західної Європи у Великих Географічних відкриттях.

24. Реформація і контрреформація: таємні війни.

25. Еволюція розвідувальної служби англійських Тюдорів.

26. Розвідка Габсбургів у XVI – першій половині XVII ст.

27. Апарат таємної служби кардинала Рішельє.

28. Розвідка й таємна дипломатія Речі Посполитої, козаків і Росії.

29. Таємні війни держав Сходу у XVI – першій половині XVII ст.

30. Вдосконалення методів розвідницької діяльності у другій половині XVII – на початку XIX ст.

31. Французька розвідка за часів Людовіка XIV.

32. Організація та особливості діяльності англійської розвідки другої половини XVII – першої половини XVIII ст.

33. Австрійська та пруська розвідка другої половини XVII – першої половини XVIII ст.

34. Розвідка в країнах Центральної та Східної Європи у другій половині XVII–XVIII ст.

35. Засоби роботи розвідки під час війни американських колоній за незалежність.

36. Розвідувальна діяльність провідних країн проти революційної Франції.

37. Таємні служби Наполеона Бонапарта.
38. Головні тенденції розвитку таємних служб країн Сходу другої половини XVII – на початку XIX ст.
39. Таємний фронт країн Священного союзу. Спецслужби монархічних держав у боротьбі проти «революціоналізації» Європи.
40. Протистояння розвідок Англії, Франції, Росії напередодні та під час Кримської війни 1853–1856 рр.
41. Таємна дипломатія й розвідка під час та після об'єднання Італії й Німеччини.
42. Діяльність розвідки та контррозвідки Великої Британії наприкінці XIX – на початку XX ст.
43. Спецслужби Франції наприкінці XIX – на початку XX ст.
44. Таємні місії спецслужб Російської імперії другої половини XIX – на початку XX ст.
45. Таємная дипломатія й розвідка США у XIX – на початку XX ст.
46. Японська розвідка в XIX – на початку XX ст.
47. Розвідка Антанти і Троїстого союзу та створення стратегічних планів ведення війни.
48. Головні особливості розвідницької діяльності під час Першої світової війни.
49. Спецслужби Великої Британії під час Першої світової війни.
50. Французьке Друге бюро під час Першої світової війни.
51. Російська розвідка в роки Першої світової війни та революційних подій 1917–1918 рр.
52. Німецька розвідка в роки Першої світової війни.
53. Американська розвідка у Першій світовій війні.
54. Таємна дипломатія та розвідка наприкінці Першої світової війни.
55. Таємні війни великих держав під час роботи Паризької та Вашингтонської конференцій (1919–1922 рр).
56. Структура та функції спеціальних служб Німеччини у 1919–1939 рр.
57. Італійська розвідка у 1919–1939 рр.
58. Діяльність японської розвідки у міжвоєнний період.
59. Таємний фронт дипломатії й розвідки Великої Британії у 1919–1939 рр.
60. Основні напрями роботи французьких спецслужб у 1919–1939 рр.
61. Особливості діяльності спецслужб США у 1919–1939 рр.
62. Органи розвідки та контррозвідки СРСР міжвоєнного періоду.
63. Спецслужби Української Держави, УНР, УРСР міжвоєнного періоду.
64. Таємна дипломатія та розвідка напередодні Другої світової війни. Політика умиротворення агресорів.

65. Розвідка й таємна дипломатія під час «Дивної війни». Реалізація плану «Гельб».
66. Операції спецслужб воюючих країн у другій половині 1940 – першій половині 1941 рр.
67. Підготовка спецслужб Німеччини та її сателітів до нападу на СРСР.
68. Провал плану «Барбаросса» та реалізація японської «Операції Z».
69. Діяльність німецьких спецслужб на окупованих радянських територіях.
70. Успіхи та втрати радянської розвідки в 1942–1945 рр. Функції та діяльність контррозвідки «Смерш».
71. Операції спецслужб західних союзників в 1941–1945 рр.
72. Таємна діяльність транснаціональних інститутів у роки Другої світової війни. Банк міжнародних розрахунків.
73. Проекти та спроби сепаратного перемир'я. Поразка нацистської Німеччини.
74. Розвідка воюючих держав наприкінці Другої світової війни. Поразка Японії.
75. Головні тенденції діяльності розвідок країн світу в роки «Холодної війни».
76. Реорганізація та напрями діяльності спецслужб СРСР в 1945–1991 рр.
77. Організаційна структура та напрями діяльності спецслужб США в роки «Холодної війни».
78. Організація і діяльність британських спецслужб у роки «Холодної війни».
79. Структура й головні операції французьких та західнонімецьких спецслужб у роки «Холодної війни».
80. Таємні операції радянської та західних розвідок на першому етапі «Холодної війни» (друга половина 1940–1960-ті роки).
81. Протистояння радянської та західних розвідок на другому етапі «Холодної війни» (1970–1980-ті рр.).
82. Таємна дипломатія і розвідка країн соцтабору у 1950–1980-х рр. Діяльність маоїстської агентури.
83. Таємні війни в Центральній-Східній Європі та СРСР у 1989–1991 рр.
84. Завдання та операції розвідки Ізраїлю й арабських країн.
85. Структурні трансформації розвідки провідних країн у постбіполярну добу.
86. Оптимізація роботи розвідки США в умовах постбіполярного світу.
87. Розвідка країн Європейського Союзу та Великої Британії у постбіполярну добу.

88. Зміни організації, масштабів та принципів діяльності розвідки пострадянських країн. Формат співпраці розвідки країн СНД.

89. Пріоритетні напрями діяльності розвідки КНР на сучасному етапі.

90. Війни розвідок країн світу у 1990-ті роки.

91. Таємна дипломатія та шпигунські скандали у 2000-ні роки.

92. Розвідка та Сили спеціальних операцій провідних країн у боротьбі проти ІД.

93. Правова база, структура та пріоритети діяльності спецслужб незалежної України.

94. Війна РФ проти України та успіхи української розвідки. Операція «Павутина» 2025 року.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Методичне забезпечення

Дипломатія та розвідка : навчально-методичний комплекс дисципліни для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії» / Уклад.: С. І. Лиман, А. Ю. Парфіненко. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 46 с.

Основна література

1. Агентурна розвідка у воєнний час : монографія : у 2-х т. Т. 1. Київ : МО України, 2018. 565 с.

2. Біла книга. 2021. Служба зовнішньої розвідки України. Київ, 2021. 72 с.

3. Біла книга. 2021. Оборонна політика України. Київ : Міністерство оборони України, 2022. 120 с.

4. Військова розвідка: навчальний посібник / Д. Зайцев, С. Пахарев, І. Луценко, А. Наконечний. Київ : КНТ, 2022. 332 с.

5. Гаруст Ю. В. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія / Ю. В. Гаруст, В. І. Мельник. Суми : Мрія, 2019. 256 с.

6. Гвоздь В. І. Історичні, правові і політичні аспекти розвідувальної діяльності держави : монографія / В. І. Гвоздь. Київ : Борисфен Інтел, 2018. 576 с.

7. Григор'єва Т. Історія дипломатії: від давнини до кінця XVIII ст. / Т. Григор'єва. Київ : Києво-Могилянська Академія, 2014. 177 с.

8. Дипломатія : навчальний посібник / Л. В. Корольчук, О. В. Баула, Н. М. Галазюк, О. М. Зелінська, П. Я. Кравчук, О. М. Лютак, Л. В. Савош, О. А. Урбан. Луцьк : Волинська друкарня, 2024. 340 с.

9. Лиман С. І. Історія міжнародних відносин та дипломатії (довестфальська доба) : навчальний посібник / С. І. Лиман, А. Ю. Парфіненко. Суми : Університетська книга, 2024. 700 с.

10. Нариси з історії розвідки суб'єктів державотворення на теренах України / В. В. Цибулькін, Л. М. Рожан, Д. В. Веденєєв, О. А. Гавриленко та ін. Київ: Преса України, 2011. 536 с

11. Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 514 с.

12. Скрипник О. Українська розвідка / О. Скрипник. Київ : АДЕФ-Україна, 2020. Т. 1. 318 с. Т. 2. 343 с.

13. Служба зовнішньої розвідки України: історія і сьогодення / авт.-упоряд. О. В. Скрипник. Київ : АДЕФ-Україна, 2013. 112 с.

14. Українська розвідка. Прадавні часи. Київ : АДЕФ-Україна. 2020. 320 с.

15. Український контекст зовнішньої розвідки / В. В. Цибулькін, Д. О. Богуш, Д. В. Веденєєв, О. А. Гавриленко та ін. Київ : Кафедра, 2026. 600 с.

16. Цибулькін В. Нариси з історії розвідки суб'єктів державотворення на теренах України / В. Цибулькін, Л. Рожан, Д. Веденєєв. Київ : Преса України, 2011. 535 с.

17. Шевченко А. Воєнна розвідка України. У небі, на морі, на землі / А. Шевченко. Київ: Yakaboo Publishing, 2023. 192 с.

Допоміжна література

1. Арон Р. Мир і війна між націями / Р. Арон. Київ : Юніверс, 2000. 685 с.

2. Бар-Зохар М. Моссад. Найвидатніші операції ізраїльської розвідки / М. Бар-Зохар, Н. Мішаль. Київ : Наш формат, 2021. 394 с.

3. Близький Схід і Північна Африка як сфера інтересів України : аналіт. доп. / за ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2020. 85 с.

4. Біленчук П. Д. Міжнародний тероризм: консолідований аналіз забезпечення безпеки : навчальний посібник / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський. Київ : ННІПСК КНУВС, 2009. 72 с.

5. Вайзма Дж. SAS. Найкращий посібник із виживання / Вайзма Дж. Київ : КМ-Букс, 2025. 680 с.

6. Веденєєв Д. В. Розвідувальна діяльність Української Повстанської Армії / Д. В. Веденєєв // Проблеми історії України : факти, судження, пошуки. 2003. Вип. 10. С. 381–414.

7. Веденєєв Д. В. З історії розвідувальної діяльності підпілля ОУН (1943 – початок 1950-х рр.) / Д. В. Веденєєв // Вісник Київського національного лінгвістичного університету: Серія «Історія». 2001. Вип. 5. С. 261–268.

8. Веденєєв Д. Розвідувальна діяльність підпілля Організації українських націоналістів у Західній Україні в 1939–1941 роках / Д. В. Веденєєв // Наукові записки ІПЕНД. 2005. Вип. 28. С.186–203.
9. Веденєєв Д. Розвідувальне забезпечення в Українській повстанській армії (1943–1949 рр.) / Д. В. Веденєєв // Військова історія. 2008. № 5. С. 13–28.
10. Веденєєв Д. В. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА (1920–1945) : монографія / Д. В. Веденєєв, Г. С. Биструхін. К.: Генеза, 2006. 408 с.
11. Вонсович О. С. Недоліки системи євроатлантичної безпеки у ХХІ ст. / О. С. Вонсович // Стратегічне партнерство в зовнішній політиці США, ЄС та країн латиноамериканського регіону : збірник наукових праць. Київ, 2016. С. 25–34.
12. Гавриленко О. А. Розвідувально-підбивна доктрина давньоіндійської держави Маур'їв у політико-правовому трактаті Каутільї «Артхашастра» / О. А. Гавриленко // Право і суспільство. 2014. № 6-1. Ч. 2. С. 7–12.
13. Гавриленко О. А. Організаційно-правові засади діяльності розвідувальних органів США: історико-юридичний екскурс / О. А. Гавриленко, В. В. Цибулькін // Сила права і право сили: історичний вимір та сучасне бачення проблеми : матеріали ХХХІІ Міжнародної історико-правової конференції (28–31 травня 2015 р., м. Полтава). Київ; Полтава : ПУЕТ, 2015. С. 119–127.
14. Гвоздь В. І. Воєнна розвідка України на зламі другого тисячоліття / В. І. Гвоздь. Київ : Борисфен Інтел, 2017. 320 с.
15. Глобальна та національна безпека : підручник / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 764 с.
16. Девайн Д. Вдале полювання. Історія головного шпигуна Америки / Д. Девайн, В. Лоеб. Харків : Фоліо, 2018. 320 с.
17. Дзюбан О. Документ про агентурну роботу спецслужб СРСР проти Українського Національно-визвольного Руху / О. Дзюбан // Український визвольний рух. Збірник 1. Львів, 2003. С. 14–25.
18. Дмитренко В. Розвідка та інші таємні служби Стародавнього Риму і його супротивників / В. Дмитренко. Львів : Кальварія, 2008. 752 с.
19. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: від давнини до Нового часу / А. Л. Зінченко. Київ : Проза, 2005. 560 с.
20. Капітоненко М. Міжнародні конфлікти / М. Капітоненко. Київ : Либідь, 2009. 352 с.
21. Керівники української зовнішньої розвідки. Київ : Ярославаів вал, 2010. 176 с.
20. Косик В. Спецоперації НКВД-КГБ проти ОУН: боротьба Москви проти українського націоналізму 1933–1943. Дослідження методів боротьби / В. Косик. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2009. 160 с.

22. Костюк Д. А. Зовнішня політика та таємна дипломатія Отто фон Бісмарка після утворення Німецької імперії / Д. А. Костюк // Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 115. С. 451–455.
23. Котляр М. Ф. «Розвідка» на Русі в XII–XIII ст. // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2007. № 16. С. 50–60.
24. Лиман І. С. Сучасний стан кібербезпеки в Україні та в Казахстані / І. С. Лиман // Особливості суспільно-політичного розвитку та модернізаційні процеси у країнах пострадянського простору : матеріали Всеукраїнської наукової конференції з нагоди Дня працівників дипломатичної служби України (Харків, 24 грудня 2021 року) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2022. С. 82–84.
25. Лиман С. І. Розвідка і дипломатія Сельджуцької імперії на сторінках трактату Нізама аль-Мулька «Сіасет-наме» / С. І. Лиман // LAUREA V. Античний світ і середні віки. Харків, 2024. С. 27–29.
26. Лиман С. І. Стратегічне партнерство Китайської Народної Республіки та Нігерії: безпековий, політичний, економічний виміри / С. І. Лиман, К. О. Ященко // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2025. № 21. С. 74–80.
27. Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст.: Курс лекцій / М. Й. Марущак. Львів : Бескид Біт, 2003. 303 с.
28. Мітрофанова О. О. Зовнішня політика та політика безпеки незалежної України / О. О. Мітрофанова // Вибрані проблеми сучасної української зовнішньої політики і політики у сфері національної безпеки. 2004. № 1. С. 96–128.
29. Мітрофанова О. О. Безпекова політика Франції в контексті терористичних атак 13 листопада 2015 р. / О. О. Мітрофанова // Стратегічне партнерство в зовнішній політиці США, ЄС та країн латиноамериканського регіону : збірник наукових праць К., 2016. С. 41–47.
30. Мосов С. П. Космічна розвідка в локальних війнах ізбройних конфліктах сучасності / С. П. Мосов, О. В. Селюков // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2019. № 3. С. 88–94.
31. Петрик В., Назаренко О. Інформаційна безпека у контексті сучасних технологій інформаційно-психологічного протиборства / В. Петрик, О. Назаренко. Київ : Центр навчальної літератури, 2025. 258 с.
32. Пик С. М. Науково-технічна розвідка на службі державних інтересів: історичний аспект / С. М. Пик // Вісник Львівського університету: Сер.: Міжнародні відносини. 2012. Вип. 30. С. 128–133.
33. Пик С. М. Розвідувальна підготовка Німеччини до війни проти СРСР / С. М. Пик // Вісник Львівського університету: Сер.: Міжнародні відносини . 2012. Вип. 31. С. 9–17.

34. Пик С. М. Види таємної дипломатії та особливості їхнього функціонування у міжнародних відносинах / С. М. Пик // Вісник Донецького національного університету. Серія : Політичні науки. 2016. № 1. С. 48–53.
35. Процаєв В. В. Сфери діяльності розвідувальних органів за законодавством країн пострадянського простору: поняття та критерії розмежування / В. В. Процаєв // Юридичний бюлетень. 2018. № 8. С. 72–78.
36. Радянські органи державної безпеки у 1939–1941 рр. Документи ГДА СБ України / Ред. кол.: Г. Боряк, Вас. Даниленко (відп. ред.), С. Кокін, О. Лисенко, І. Матяш, Н. Миронець. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 1304 с.
37. Різ Д. Друга світова війна за зачиненими дверима: Сталін, нацисти і Захід: пер. з англ. / Д. Різ. Київ : Темпора, 2010. 444 с.
38. Сідак В. С. Спеціальні служби України від найдавніших часів і до сьогодення: У 5 т. Т. 2: Українські спецслужби доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. / Ред. кол.: В. С. Грицак, В. А. Смолій, В. С. Сідак та ін. Київ: Прометей, 2017. 472 с.
39. Сідак В. С. Спецслужба держави без території: люди, події, факти. Військова розвідка та контррозвідка ДЦ УНР в екзилі 1926–1936 рр. / В. С. Сідак, Т. В. Вронська. Київ : Темпора; Вид-во НА СБ України, 2003. 240 с.
40. Ситник Г. П. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека: курс лекцій / Г. П. Ситник. Київ : САК ЛТД, 2023. 92 с.
41. Скрипник О. В. Український слід у розвідці / О. В. Скрипник. Київ : Ярославів вал, 2009. 319 с.
42. Степанков В. С. Розвідка і контррозвідка Богдана Великого (1648–1657 рр.) / В. С. Степанков. Вид. 3-тє. Кам'янець-Подільський, 2008. 264 с.
43. Тетерич О. М. Розвідувальна діяльність як фактор безпеки Української козацької держави / О. М. Тетерич // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 квітня 2014 р.). Харків : ХНУВС, 2014. С. 265–268.
44. Уривалкін О. М. Таємниці розвідок (діяльність таємних служб на території України) / О. М. Уривалкін. Київ : КНТ, 2007. 352 с.
45. Цибулькін В. В. СС-Аненербе. Розсекречені файли / В. В. Цибулькін, І. П. Лисюк. Київ : Поділля, 2010. 288 с.
46. Цирфа Г. Забезпечення інформаційної безпеки у конкурентних відносинах: розвідка і промислове шпигунство / Г. Цирфа // Інформація і право. 2015. № 3. С. 66–71.
47. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів) : підручник / Л. Д. Чекаленко, С. Г. Федуняк. Київ : Персонал, 2010. 464 с.

48. Чекаленко Л. Д. Витоки української дипломатії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Д. Чекаленко. Київ: LAT & K, 2010. 340 с.
49. Шульженко В. Б. Особистість і час: Документи, спогади, матеріали [Текст] : упоряд. В. Б. Шульженко; За заг. ред. Ю. І. Шаповала / В. Б. Шульженко. Київ : АДЕФ-Україна, 2006. 440 с.
50. Ярмиш О. Н. Лицарі плаща й кинджала (українська історія кризь призму діяльності спецслужб) / О. Н. Ярмиш, Б. В. Бернадський. Харків : Фоліо, 2022. 445 с.
51. Aldrich R. J. The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence / R. J. Aldrich. London: John Murray, 2006. 733 p.
52. Aldrich R. J. The Black Door: Spies, Secret Intelligence and British Prime Ministers / R. J. Aldrich, Cormac R. London: Collins, 2016. 606 p.
53. Andrew C. For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush / C. Andrew. London : HarperCollins, 1995, 660 p.
54. Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / C. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p.
55. Gray C. S. War, peace and international relations : an introduction to strategic history / Colin S. Gray. N.Y.: Routledge, 2007. 306 p.
56. Kitson S. The Hunt for Nazi Spies: Fighting Espionage in Vichy France / S. Kitson Chicago: University of Chicago Press, 2008. 218 p.
57. Nigel W. At Her Majesty's Secret Service: The Chiefs of Britain's Intelligence Agency, MI6 / W. Nigel. London: Greenhill, 2006. 296 p.
58. Schmidt J. W. Gegen Russland und Frankreich: Der deutsche militärische Geheimdienst 1890-1914 / J. W. Schmidt. 3. Auflage. Ludwigsfelde: Ludwigsfelder Verlags-Haus, 2009. 699 S.
59. Walton K. Empire of Secrets: British Intelligence, the Cold War, and the Twilight of Empire / K. Walton. London: HarperPress, 2013, 448 p.
60. Weiner T. Legacy of Ashes: The History of the CIA. New York: Doubleday, 2007. 702 p.

Посилання на інформаційні ресурси в мережі Інтернет, відеолекції, інше методичне забезпечення

1. Закон України № 2229-XII «Про Службу безпеки України». 1992. 25 березня/. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
2. Закон України «Про розвідувальні органи України» від 22.03.2001 № 2331-III / Верховна Рада України 1994-2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>
3. Закон України № 3160-IV «Про Службу зовнішньої розвідки України». 2005. 1 грудня. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>

4. Закон України «Про розвідку» Із змінами, внесеними згідно із Законом № 808-IX від 17.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

5. Філонов О. В. Специфіка структурної побудови, функціонування і діяльності поліції, жандармерії та спеціальних служб Російської імперії як органів, що здійснювали протидію тероризму в кінці XIX – на початку XX ст. URL: <http://arhive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12fovnpс.pdf>

6. Aldrich R. J. The Black Door: Spies, Secret Intelligence and British Prime Ministers / R. J. Aldrich, Cormac R. London: Collins, 2016. 606 p. URL: <https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/people/aldrich/blackdoor/>

7. Andrew C. The Secret World: A History of Intelligence / C. Andrew. Yale University Press, 2018. 896 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv5cg9n4>

11. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Агент – особа, яка не завжди є штатним співробітником розвідувальної служби, але постійно виконує її завдання.

Агент впливу – це особа або організація, що поширює ідеї та просуває інтереси іншої сторони (наприклад, іноземної держави, політичної партії, корпорації, що її завербувала) серед людей, які до неї не належать.

Агент-ініціативник – носій державної, військової, розвідувальної, наукової таємної інформації, який з власної ініціативи встановлює контакт з іноземною спецслужбою з метою передавання їй інформації.

Агентурна мережа – це сукупність агентів (розвідників-нелегалів, завербованих таємних агентів і розвідників під дипломатичним прикриттям), які підпорядковані певному оперативному підрозділу для виконання загальних завдань, таких як збір розвідданих, контррозвідка чи забезпечення безпеки.

Агресія – застосування сили першою якою-небудь державою проти територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави або народу (нації).

Анексія – один з видів агресії, насильницький акт приєднання державою частини або всієї території іншої держави.

Воєнна розвідка – комплекс заходів щодо отримання та обробки даних про реального або імовірного противника, його військові ресурси, бойові можливості, а також про театр військових дій.

Геополітика – це наука про багатогранну політику держав та інших суб'єктів, спрямована на вивчення можливостей активного використання даностей геопростору в інтересах військово-політичної, культурно-інформаційної, економічної та екологічної безпеки в межах відповідних полів взаємодії.

Геостратегія – політична наука, що визначає засоби і методи для досягнення геополітичної мети держави або групи держав-союзників – збереження і збільшення могутності держави або союзу держав, а в несприятливих умовах кризи – мінімалізації збитків та відновлення первісного докризового стану.

Дезінформація – широке коло заходів, спрямованих на введення в оману фактичного чи потенційного противника відносно своїх можливостей і намірів.

Диктатура – необмежена державна влада окремої особи чи суспільної верстви, яка спирається на силові методи правління, використовує цензуру, насильство та терор.

Економічна розвідка – вид зовнішньої розвідки, об'єктами якої є промисловість, транспорт, торгівля, фінансові та грошово-кредитні системи, природні ресурси тощо.

Зовнішня контррозвідка – вид зовнішньої розвідки, об'єктами якої є розвідувальні служби іноземних держав, добування відомостей про їхню діяльність.

Зовнішня розвідка – захист державних інтересів за кордоном, підтримка політики безпеки і зовнішньої політики, збирання відомостей про іноземні держави, про загрози ззовні, підтримка збройних операцій, допомога у моніторингу договорів та інших угод, ведення інформаційних війн.

Ідеологія – система концептуально оформлених політичних поглядів, уявлень, ідей, що відображають інтереси різних соціальних верств, партій, товариств та окремих людей.

Конспірація – методи, що використовує організація чи окрема особа для збереження її діяльності у таємниці.

Контррозвідка – це діяльність спеціальних державних органів, підрозділів або служб, спрямована на припинення розвідувальної (шпигунської) діяльності відповідних органів інших держав та політичних рухів, контрольованих із-за кордону.

Легенда – вигадана біографія чи інші персоніфіковані дані, які розвідник чи агент використовує з оперативною метою, зважаючи на вимоги конспірації.

Мілітаризм – державна ідеологія і політика постійного нарощування воєнної могутності держави, силового втручання в справи інших держав.

Нелегал – спеціально підготовлений і засланий до іншої країни з розвідувальним завданням кадровий працівник або агент спецслужби, який діє, як правило, під керівництвом нелегального резидента і сам працює під чужими документами.

Подвійний агент – це співробітник розвідувальної служби, який одночасно працює на спецслужби двох (зазвичай ворогуючих) держав.

Політична розвідка – діяльність, спрямована на добування для державного керівництва відомостей про внутрішню і зовнішню політику іноземної держави з метою полегшення процесу вироблення відповідних рішень.

Резидент – керівник розвідувальної мережі за кордоном, який здійснює контроль за виконанням завдань центру і за вчасною звітністю.

Репарація – форма матеріальної відповідальності держави за шкоду, заподіяну іншим державам, які зазнали збройного нападу.

Розвідка – це теорія і практика збору за допомогою різних засобів переважним чином закритої інформації про іншу державу, супротивника або конкурента для забезпечення своєї безпеки і отримання переваг в області збройних сил, політики або економіки.

Розвідувальний цикл – усі процеси, які супроводжують збирання, оброблення, аналіз і доставку розвідувальної інформації до замовника.

Сепаратний мир – мирний договір, укладений одним з учасників воюючого військово-політичного блоку без згоди союзників.

Суспільно-політичний рух – форма громадського об'єднання людей на певних ідейних засадах.

Таємна дипломатія – засіб здійснення зовнішньої політики, який використовує керівництво держави та його довірені особи в таємниці від суспільства та інших держав задля полегшення ходу переговорів та отримання різноманітних переваг.

Таємні операції – це діяльність, спрямована на здійснення впливу на уряди, події, організації чи осіб для підтримки зовнішньої політики власної держави у спосіб, не завжди прийнятний вищій владі.

Тоталітаризм – один з типів недемократичної політичної влади, яка намагається встановити повний (тотальний) державний контроль над усіма сторонами життя суспільства.

Холодна війна – глобальне політичне, економічне та ідеологічне протистояння з другої половини 1940-х до 1991-го рр. між двома системами світу – соціалістичною (СРСР і його союзниками) та капіталістичною (США і їхніми союзниками).

Цензура – система державного контролю над засобами масової інформації.